

23.01.2024). 19. Ibid. 20. Ibid. 21. The procedure for creating protective zones to preserve biodiversity in forests. Approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 12, 2023 No. 499 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/499-2023-%D0%BF#Text> (date of application: 23.01.2024). 22. New EU guidelines on forest management and ecosystem services. URL: <https://greentransform.org.ua/novi-kerivni-pryntsyipy-yes-shhodo-upravlinnya-lisamy-ta-ekosystemnyh-poslug/> (date of application: 23.01.2024). 23. Some issues of forest management reform. Resolution No. 1003 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 7, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2022-%D0%BF#Text> (date of application: 23.01.2024). 24. Reform of the forest industry: will Ukrainian forests pass into private hands? <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/reforma-lisovoi-galuzi-chi-perejdut-ukrainski-lisi-v-ruki-privatnih-kompanij/> (date of application: 23.01.2024). 25. The focus of attention is on identifying and preserving self-seeded forests. URL: <https://bulletin.com.ua/ukraine/u-fokusi-uvagy-vyyavlennya-ta-zberezhennya-samosijnyh-lisiv/> (date of application: 23.01.2024). 26. Norenko K., Testov P., Vasylyuk O. Forest territories – for wildlife: new forestry policy (analytical document). URL: http://lespravo.com.ua/art/458-Lisovi_teritorii_%E2%80%93_dlya_dikoi_prirodi_nova_politika_lisovogo_gospodarstva_analitichnyi/ (date of application: 23.01.2024).

Kovtun Dmytro. Ensuring Compensation for Damage Caused to the Forest Fund of Ukraine in Connection with the Armed Aggression of the Russian Federation and Forest Restoration as Priorities of the State Forest Policy

The article examines the issues of compensation for damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation and forest restoration as priorities of the State forest policy. The author notes that the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has caused damage to almost a third of Ukrainian forests. First of all, it is fires, explosions of ammunition, permanent noise pollution, construction of fortifications in forests and harvesting of wood for these purposes, as well as contamination of forest soils and water bodies with fuels and lubricants and other toxic substances from destroyed equipment, exploded and unexploded ammunition. As a result, forest biodiversity is severely damaged, including the destruction of natural habitats and the death of a significant number of flora and fauna over a wide area, as well as the loss of traditional breeding grounds and migration routes for many species of fauna. As a result of the above-mentioned negative phenomena, Ukrainian citizens are losing or underutilising the ecosystem services provided by forests.

Forestry policy is an important component of the state environmental policy and is a set of measures aimed at ensuring the protection, reproduction and efficient, balanced use of all resources, useful properties and other values of forests necessary for civilisation today and in the future.

Important priorities of the state forestry policy are to ensure compensation for the damage caused to the forest fund of Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation and forest restoration. Calculating this damage requires taking into account the concept of ecosystem services provided by forests. The aggressor State is obliged to fully compensate for the damage caused to the forest fund of Ukraine in particular and to the Ukrainian environment in general.

Key words: armed aggression; compensation for damage; damage caused to the forest fund of Ukraine; forest restoration; state forest policy.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-859-868

УДК 340.12

А. М. МЕЛЬНИК,
аспірантка Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*
ORCID: 0000-0003-3987-1877

СУДОВА ПРАКТИКА І СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ЯК ЧИННИКИ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано на законодавчому рівні та в теоретичному аспекті правову природу понять «правотворчість», «судова правотворчість». Досліджено роль судової практики та судового прецеденту у процесі правотворчої діяльності.

Ключові слова: правотворчість, судова правотворчість, судова практика, судовий прецедент, норма права.

Melnyk Alina. Judicial practice and judicial precedent as factors of lawmaking activities

The article analyzes the legal nature of the concepts of «lawmaking» and «judicial lawmaking» at both the legislative and theoretical levels. The role of judicial practice and judicial precedent in the lawmaking process is examined.

Key words: lawmaking, judicial lawmaking, judicial practice, judicial precedent, rule of law.

Актуальність проблеми. Серед змін, що відбуваються у сфері права у зв'язку з глобалізацією, триває трансформація політичної та правової реальності – людина виступає автентичним інтерпретатором нового політико-владного і правового характеру світобуття на основі новітнього ідеологічного сприйняття і глибинного соціокультурного досвіду державотворення¹.

На сучасному етапі розвитку правової системи України науковці та практики все більше погоджуються з існуванням у судовій системі України судового прецеденту, створеного у процесі судової правотворчості. Питання здійснення судами правотворчої діяльності стає все більш актуальним, оскільки стрімко розвиваються новітні технології, які відповідно породжують нові правовідносини, неврегульовані на законодавчому рівні.

Стан опрацювання проблеми. Правова природа правотворчості та судової правотворчості неодноразово досліджувалась як українськими, так і зарубіжними вченими, прикладом цього є монографії, дисертації, статті таких вчених, як І. Биля-Сабадаш, І. Варнер, М. Горбань, Н. Гураленко, М. Козюбра,

* **Melnyk Alina**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

Ю. Коцан-Олинець, Р. Майданик, М. Марченко, С. Мельничук, С. Прийма, О. Скаун, Н. Стецик, В. Сердюк, О. Попов, С. Шевчук, В. Шишко, Я. Романюк та ін. У більшості праць названих авторів розглядаються зміст і функції правотворчої діяльності та судової правотворчості, механізми правотворчості.

Постановка проблеми дослідження. Проте стан вітчизняної правової системи, вплив євроінтеграційних процесів, постійні судові реформи та ухвалення Закону України «Про правотворчу діяльність» зумовлюють потребу у з'ясуванні питання, чи існує на сьогодні судова правотворчість та визначити, яку роль відіграють судова практика й судовий прецедент у процесі правотворчої діяльності.

Метою статті є дослідження правової природи правотворчої діяльності й судової правотворчості та визначення місця судової практики та судового прецеденту у правотворчій діяльності.

Виклад основного матеріалу. У теорії права прийнято вважати, що правотворча функція у широкому сенсі повинна належати вищим органам державної влади відповідно до їх компетенції в межах системи поділу влади, а саме органам законодавчої та виконавчої влади. Проте О. Скаун зазначає, що «принцип поділу влади не може виключати внесок суду до правотворчості, наявність у нього специфічних нормотворчих функцій, зумовлених необхідністю постійно враховувати поступ соціального життя»².

На доктринальному рівні існують точки зору, що суддівська правотворчість доповнює й збагачує парламентську правотворчість, а не суперечить їй не підміняє її. Розглядаючи цю проблему, П. Комар вважає, що для запобігання узурпації влади потрібний спеціальний механізм стримувань і противаг, який, з одного боку, забезпечує певну самостійність гілок влади, а з другого – дає їм важелі впливу одна на одну. У цьому простежується діалектика принципу поділу влади як єдності та боротьба протилежностей.

Аксіоматичним є положення проте, що влада єдина, її джерелом є народ, але водночас вона поділяється на відповідні гілки. Кожна гілка – самостійна й незалежна, проте можливий взаємний вплив різних органів влади аж до припинення повноважень в окремих випадках. Отже, логічно буде продовжити цей логічний «діалектичний ряд» задля обґрунтування ідеї про можливість здійснювати правотворчість гілці, яка традиційно сприймається виключно у ролі правозастосовувача. Спираючись на правила гегелівської діалектичної тріади, П. Комар вважає, що на підставі тези («Судова влада не має перебирати на себе правотворчу функцію») й антитези («Судова влада як єдина укомплектована професійними правниками гілка влади повинна здійснювати правотворчу функцію») можна досягти синтезу й сформулювати твердження, що судова влада повинна компетентно застосовувати інструменти ефективного подолання прогалин і колізій там, де законодавець не впорався зі своїм призначенням³.

Досліджуючи правову природу судової правотворчості, проаналізуємо, що ж розуміється під правотворчістю на законодавчому, а відповідно й на теоретичному рівнях.

Новим позитивним явищем у регулюванні правотворчої діяльності є прийняття Закону України «Про правотворчу діяльність». Відповідно на законодавчому рівні, а саме статтями 2, 4 Закону України «Про правотворчу діяльність» визначено, що правотворча діяльність – це діяльність, що здійснюється суб'єктом, а саме Українським народом на всеукраїнському референдумі, Верховною Радою України; Президентом України; Кабінетом Міністрів України; міністерствами; іншими органами державної влади та іншими суб'єктами публічного права, які згідно із законом здійснюють від імені держави правотворчу діяльність та юрисдикція яких поширюється на територію України; Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, міністерствами Автономної Республіки Крим; головами місцевих державних адміністрацій та керівниками структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій; територіальними громадами на місцевому референдумі; органами місцевого самоврядування з метою: планування розроблення та прийняття (видання) нормативно-правових актів; розроблення проєктів нормативно-правових актів; прийняття (видання) нормативно-правових актів; ведення обліку нормативно-правових актів; здійснення правового моніторингу.

Законодавець чітко визначив, що повинно розумітися під поняттям «правотворчість» і чіткий перелік суб'єктів правотворчої діяльності, до яких не входять судді.

Більше того, у статтях 1, 65 Закону України «Про правотворчу діяльність» визначено, що його дія, зокрема, не поширюється на правові акти, що не містять норм права, а саме на: рішення і висновки Конституційного Суду України, судові рішення. Виявлення судом правової прогалини – повної або часткової відсутності норми права, що не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин, останній може застосовувати у випадках, передбачених законом: аналогію закону – шляхом застосування до нерегульованих суспільних відносин положень закону, який регулює подібні суспільні відносини; аналогію права – шляхом застосування до суспільних відносин, не врегульованих нормативно-правовими актами, загальних принципів права.

Отже, законодавець підкреслив, що рішення і висновки Конституційного Суду України, судові рішення є правовими актами, які не містять норм права, а у разі виявлення судом правової прогалини окреслив шляхи її вирішення.

Проаналізувавши положення Закону України «Про правотворчу діяльність», зазначимо, що законодавець повторно звернув увагу, що на підставі рішень та висновків Конституційного Суду України нормативно-правовий акт або окремих його структурних елементів може бути визнаний таким, що втратив чинність чи протиправним і нечинним. А джерелом інформації та

даних, необхідних для оцінки нормативно-правових актів, щодо яких проводиться правовий моніторинг, може бути судовою практикою відповідно до ст. 68 Закону України «Про правотворчу діяльність».

Більше того, Верховному Суду як найвищому судовому органу надано право за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики звернутися до суб'єкта правотворчої діяльності з пропозицією щодо необхідності прийняття, внесення змін, зупинення або дострокового відновлення дії структурного елементу відповідного нормативно-правового акта, визнання його таким, що втратив чинність⁴, зазначивши, що в разі виявлення судами певних проблем щодо нормативно-правового акта суд не має права здійснювати судову правотворчість, а повинен звернутися з пропозицією безпосередньо до суб'єкта правотворчої діяльності. Тобто судовою практика та судовий прецедент виконують допоміжну функцію в правотворчій діяльності, яка здійснюється визначеними суб'єктами.

На науковому рівні правотворчість, наприклад, на думку М. Козюбри, є частиною загального процесу правотворення – особливого виду діяльності, притаманного спеціально уповноваженим органам із формулювання, зміни або скасування правових норм, в основі яких лежать потреби та інтереси людей⁵. Н. Пархоменко зазначає, що правотворчість є правовою формою діяльності держави та уповноважених організацій з прийняття, зміни, призупинення дії і скасування юридичних норм⁶.

На думку Т. Дідича, існує подвійний підхід до розуміння поняття правотворчості, а саме: 1) технічне розуміння, за якого поняття правотворчості розглядається як процес, діяльність, стадія правоутворення, функція державного органу або його посадових осіб, а метою правотворчості (багато в чому справедливо) оголошується видання загальнообов'язкових норм у формі офіційно прийнятих нормативних актів. У даному випадку головною ознакою правотворчості стає видання нормативних актів, що містять загальнообов'язкові правила; 2) сутнісне розуміння правотворчості, яке засноване на розумінні того, що правотворчість не можна зводити до діяльнісного аспекту, а потрібно виявити її сутність як необхідний атрибут державно-організованого суспільства. Такі визначення не обмежуються описом формальних ознак правотворчості, а охоплюють спроби описати змістовий бік правотворчості, визначити, що становить головне у правотворчості як соціальному явищі.

Так, правотворчість визначається: як зведення в закон волі (держави, класу, суспільства), як форма здійснення державної влади, як процес пошуку соціального компромісу, іноді сутність правотворчості ототожнюється з діяльністю по виданню нормативно-правових актів⁷. Аналогічні думки висловлюють й інші науковці. Зокрема, І. Сердюк визначає «правотворчість» як засновану на соціально-правовому досвіді пізнавальну за змістом і правову за формою юридично значущу діяльність уповноважених суб'єктів права (переважно органів публічної влади, їх посадових осіб), що має вольовий характер, плин якої проходить у процедурно-процесуальному порядку, спря-

мовану на виявлення потреб і інтересів суспільства, закономірностей його розвитку та їх переведення на мову юридичних принципів і норм, які набувають зовнішнього вираження і закріплення в нормативно-правовому акті чи іншому джерелі об'єктивного права⁸.

З системного аналізу визначення поняття «правотворчість» серед науковців можна виділити такі її основні характеристики: 1) це особливий вид діяльності; 2) здійснює спеціально уповноважений суб'єкт (переважно органи публічної влади), 3) виражена у формі нормативно-правового акта чи іншому джерелі нормативного права, 4) заснована на соціально-правовому досвіді.

Що ж до визначення поняття «судова правотворчість», то вона асоціюється як головний елемент англосаксонської правової сім'ї, оскільки у останньої творити право належить до компетенції суду. В основі такої правотворчості лежать не норми статутного права з точки зору їх неповноти, нечіткості чи суперечливості, що є характерним для континентального права, а уявлення самих суддів про те, що наявний той чи інший правовий казус потрібно урегулювати на основі свого уявлення про те, «що є прийнятним з точки зору громадськості»⁹. Що ж стосується поняття «судова правотворчість» у континентальному праві, то воно є правовою фікцією, позаяк у країнах цієї правової сім'ї, включаючи й Україну, правотворчою компетентністю наділений парламент.

Проте, хоча судова гілка влади в Україні де-юре не наділена правотворчою функцією, серед науковців висловлюється твердження, що фактично вона здійснює судову правотворчість. Наприклад, І. Іванюра, Д. Шевченко, А. Сівець стверджують, що суддя займається правотворчістю незалежно від типу правової сім'ї, оскільки правотворчість – невід'ємна властивість правосуддя. Більше того, правотворчість – іманентна риса правосуддя, тобто така, що впливає із її внутрішньої природи¹⁰.

Деякі автори розглядають це питання в ще більш деталізованому контексті, коли під судовою правотворчістю розглядаються судові рішення, у яких відбувається зміна змісту норми права, що закладений законодавцем, шляхом фактичного тлумачення таких норм. Вони вважають, що судова правотворчість розрахована на захист основоположних прав людини, тому суддя при вирішенні справи виходить не лише з норми права, а й принципів справедливості, рівності, розумності, пропорційності. Слушне зауваження полягає в тому, що важливість судової правотворчості в тому, що саме вона: забезпечує однаковість вирішення справ та усталену судову практику; обмежує дискреційну владу суддів, бо при винесенні рішення матимуть керуватися певними правовими стандартами; уточнює та тлумачить норми права, позбавляє тим самим їх неоднозначного розуміння; полегшує роботу суддів та економить час під час відправлення правосуддя; сприяє забезпеченню принципу правової визначеності; дає можливість гнучкому застосуванню норм права, завдяки їх деталізації; сприяє рівності сторін у справі через однакове трактування для всіх інстанцій норм права¹¹.

Безумовно, судова правотворчість як процесуально-правове явище є комплексною процесуально-правовою категорією, яка поєднує в собі комплекс знань, умінь і навичок, необхідних для виконання суддівських функцій, зокрема, професійні знання, логічність і структурованість мислення, здатність аналізувати й синтезувати правові ситуації, філософсько-правовий погляд на вирішення проблеми з точки зору суспільних та моральних цінностей тощо, необхідних для подолання правових прогалин та можливості розглянути судову справу по суті будь-якої складності.

Здійснюючи правозастосовну функцію, судді нерідко стикаються із прогалинами в законодавстві. Останнє не є ідеальним, оскільки це не статистична категорія. Суспільні відносини дуже швидко та різнобічно розвиваються, відповідно закономірним явищем є те, що законодавчі акти не встигають змінювати так швидко як з'являються нові правовідносини. Суд не може не розглядати справу, якщо відсутнє законодавче її врегулювання. Отже, судова правотворчість являє собою процесуально-правову цінність, за допомогою якої в режимі реального судового засідання судді можуть вирішити правову проблему, яка відповідно не має правової визначеності відповідно до визначених на законодавчому рівні шляхів – за аналогією закону чи аналогією права.

Поняття «судова правотворчість», як зазначає Д. Ясинок, потрібно розглядати як обов'язкову частину, спрямовану до поняття «виключної правової проблеми», оскільки «виключна правова проблема», як і «судова правотворчість», завжди має місце там, де між стрімким розвитком і правом виникають пустоти або такі норми є неповними, неточними, нечіткими чи мають суперечливий характер¹².

Умовну «процесуальну першість» у сфері «судової правотворчості» посідає Велика Палата Верховного Суду, яка відповідно до ч. 5 ст. 403 Цивільного процесуального кодексу України, вирішує всі питання, які підпадають під визначення «виключної правової проблеми», якою «забезпечується розвиток права» та формується єдина правозастосовна практика.

Можна справедливо вважати, що судова діяльність і судова правотворчість співвідносяться як загальне та конкретне (ціле та частка), а судова практика являє собою статичний результат судової діяльності, тоді як судова правотворчість втілюється в усталеній судовій практиці (що є часткою судової практики, яка загалом може бути неоднозначною) та відповідних актах судової правотворчості, одним з різновидів яких є судовий прецедент (причому загальнообов'язковість притаманна не акту загалом, а лише правовій позиції (правоположенню)). Ідеї судової правотворчості реалізуються в судовій практиці.

У свою чергу значення судової практики полягає в тому, що вона формує єдині правила при прийнятті рішень в однотипних фактичних ситуаціях, тобто усуває ситуацію, коли одні й ті ж категорії справ часом розглядаються судами по-різному; 2) конкретизує положення нормативних актів у випадках,

коли їхня абстрактність допускає декілька варіантів регулювання; 3) формує одноманітне розуміння правових приписів, які сформульовані нечітко, або тих, які через свою застарілість не відповідають ціннісним орієнтирам суспільства, а тому потребують динамічного тлумачення; 4) заповнює прогалини у правовому регулюванні, а також пропонує моделі поведінки в тих ситуаціях, де законодавець свідомо залишив простір для автономного правового регулювання, але через повторюваність спірних ситуацій, які у зв'язку із цим виникають, є потреба у виробленні усталеної моделі поведінки. Вона може надати переконливе обґрунтування для судового рішення, однак посилення лише на неї недостатньо. Воно має бути поєднане з посиланням на відповідний нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір чи інше¹³.

Судову правотворчість визначають (асоціюють) через судовий прецедент, який «створює» норму права.

Р. Майданик теорію судового прецеденту визначає як форму судової правотворчості, що ґрунтується на судовому рішенні, точніше на мотивувальній частині рішення, де формулюються суддівські стандарти-пояснення, чому саме так вирішена справа, які за своїм характером є новими правоположеннями або правовими позиціями, що стають обов'язковими при прийнятті аналогічних рішень¹⁴.

Розкриття змісту судового прецеденту в правовій системі України Р. Майдаником є найбільш точним, проте потребує ширшого розкриття правових інструментів, за допомогою яких судді створюють правові принципи, які він називає судовим прецедентом. Тому судовий прецедент можна розглядати як судові рішення, особливо його мотивувальна частина, яка прирівнюється за значенням до *ratio decidendi* у судових рішеннях країн загального права та являє собою правові принципи (положення, висновки), які зроблені суддею за допомогою інтерпретації, тлумачення, конкретизації оціночних понять і термінів, застосування аналогії закону й аналогії права при вирішенні чітко визначених правових проблем (питань) у конкретній справі. Тобто можна стверджувати, що правова аргументація прийнятого суддею рішення у конкретній справі й утворює судовий прецедент.

Отже, судові органи влади у своїй діяльності не здійснюють судову правотворчість у розумінні її як виду правотворчості, оскільки судді здійснюють правозастосовну діяльність, яка проявляється у тлумаченні права, його роз'ясненні, інтерпретації, підтвердженні чого є правовий зміст понять «судова практика», «судовий прецедент». Суд виходить за межі закону лише у тих випадках, коли, зокрема, відсутній вичерпний перелік, певні положення є оціночними та потребують уточнення. У таких випадках суддя змушений вирішити правову проблему шляхом тлумачення, інтерпретації чи роз'яснення норми права, що, інколи здається, є проявом судової правотворчості.

Це підтверджується висловлюванням німецького філософа права Г. Радбруха, що «інтерпретатор може розуміти закон краще, ніж його тво-

рець, закон може бути мудрішим, ніж його автор – він, власне, мусить бути мудрішим, ніж його автор». Як проаналізував і виснував М. Козюбра, розкриття мудрості закону в процесі його тлумачення не привносить нічого нового в його розуміння, відмінного від авторського. Адже мистецтво мудрості в цьому разі якраз і передбачає нове прочитання змісту закону чи окремих його положень, без внесення відповідних поправок у його текст, з урахуванням трансформацій, що відбулися у соціальному житті й суспільній свідомості після прийняття закону, зокрема уявлень про справедливість, свободу, рівність та інші гуманістичні ідеали і цінності, без опори на які право немислиме¹⁵.

Висновок. Отже, проаналізувавши правову природу таких понять, як «правотворчість», «судова правотворчість», «судова практика» та «судовий прецедент», їх зв'язок між собою, стає зрозумілим, що на сьогодні судова гілка влади не здійснює судову правотворчість, не тільки тому, що на законодавчому рівні цією компетенцією наділені інші гілки влади, а й тому, що чітко визначено, що рішення і висновки Конституційного Суду України та судові рішення не містять норм права, а в разі виявлення судом правових прогалин суди можуть застосовувати аналогію закону та аналогію права, проте самі не створюють нових норм права. Вони є допоміжним інструментом (елементом) у правотворчій діяльності, вказують на певні проблеми, які наявні у нормативно-правових актах під час їх реалізації. Хоча при вирішенні суддями правових проблем шляхом тлумачення, інтерпретації чи роз'яснення норми права, здається, що вони здійснюють судову правотворчість.

1. Жаровська І., Шай Р. Новітні ознаки права в умовах глобалізаційних змін. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4. С. 288–292. С. 289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2017_4_42 2. Скакун О. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. С. 306. 3. Комар П. А. Роль судової правотворчості в утвердженні принципу верховенства права: дис. ... доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спец. 081 «Право» / Донецький національний університет імені Василя Стуса; Міністерство освіти і науки України. Вінниця, 2021. 242 с. С. 36–37. 4. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 02.01.2024). 5. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2016. С. 195. 6. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 355. 7. Дія права: інтегративний аспект: монографія / кол. авторів; відп. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Юридична думка, 2010. С. 229. 8. Сердюк І. В. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «правотворчість». *Науковий вісник ДДУВС*. 2017. № 2. С. 69–78. С. 76. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/208/1/11.pdf> 9. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США / пер. з англ. Київ: Україна, 1999. С. 54. 10. Іванюра І. С., Шевченко Д. В., Сівець А. С. Судова правотворчість: природна особливість правосуддя чи його аномалія? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Випуск 67. С. 296–301. С. 301. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250442/247899> 11. Гончаров В. О., Завгородня А. С., Точій А. О. Судова практика як джерело права в українській правовій системі. *Юридичний науко-*

вий електронний журнал. 2020. № 3. С. 23–26. С. 23. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/3> 12. Ясинюк Д. М. Судова правотворчість як спосіб подолання «виключної правової проблеми» в континентальному та загальному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Випуск 75: частина 1. С. 142–148. С. 145. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/275561/270588> 13. Петришин О. Судова практика як джерело права в Україні: проблеми теорії. *Право України*. 2016. № 10. С. 20–27. С. 22. 14. Майданик Р. Загальна характеристика судового прецеденту в праві України. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 41–50. С. 46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_12_9 15. Козюбра М. Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість правосуддя. *Право України*. 2016. № 10. С. 38–48. С. 42.

References

1. Zharovska I., Shai R. Novitni oznaky prava v umovakh hlobalizatsiinykh zmin. *Nauka i pravookhorona*. 2017. № 4. S. 288–292. S. 289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2017_4_42 2. Skakun O. Teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk. Kharkiv: Konsum, 2001. 656s. S. 306. 3. Komar P. A. Rol sudovoi pravotvorchosti v utverdzheni pryntsyphu verkhovenstva prava: dys. ... na zdob. nauk. stup. doktora filosofii z haluzi znan 08 «Pраво» za spets. 081 «Pраво» / Donetskyy natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stusa; Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Vinnytsia, 2021. 242 s. S. 36–37. 4. Pro pravotvorchu diialnist: Zakon Ukrainy vid 24.08.2023 r. № 3354-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (data zvernennia: 02.01.2024). 5. Zahalna teoriia prava: pidruchnyk / za zah. red. M. I. Kozibry. Kyiv: Vaite, 2016. 392 s. S. 195. 6. Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: pidruchnyk / za red. O. V. Zaichuka, N. M. Onishchenko. Kyiv: Yurinkom Inter, 2006. 688 s. S. 355. 7. Diia prava: intehratyvnyi aspekt: monohrafiia / kol. avtoriv; vidp. red. N. M. Onishchenko. Kyiv: Yurydychna dumka, 2010. 360 s. S. 229. 8. Serdiuk I. V. Metodolohichnyi analiz interpretatsii poniattia «pravotvorchist». *Naukovyi visnyk DDUVS*. 2017. № 2, S. 69–78. S. 76. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/208/1/11.pdf> 9. Bernkhem V. Vstup do prava ta pravovoi systemy SSHA; per. z anhli. Kyiv: Ukraina, 1999. S. 54. 10. Ivaniura I. S., Shevchenko D. V., Sivets A. S. Sudova pravotvorchist: pryrodna osoblyvist pravosuddia chy yoho anomalii? *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriiia Pravo*. 2021. Vypusk 67. S. 296–301. S. 301. URL: <http://visnykpravo.uzhnu.edu.ua/article/view/250442/247899> 11. Honcharov V. O., Zavhorodnia A. S., Tochii A. O. Sudova praktyka yak dzherelo prava v ukrainskii pravovii systemi. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 3/2020. S. 23–26. S. 23. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/3> 12. Yasynok D. M. Sudova pravotvorchist, yak sposib podolannia «vykliuchnoi pravovoi problemy» v kontynentalnomu ta zahalnomu pravi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriiia Pravo*. 2023. Vypusk 75: chastyna 1. S. 142–148. S. 145. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/275561/270588> 13. Petryshyn O. Sudova praktyka yak dzherelo prava v Ukraini: problemy teorii. *Pravo Ukrainy*. 2016. № 10. S. 20–27. S. 22. 14. Maidanyk R. Zahalna kharakterystyka sudovoho pretsedentu v pravi Ukrainy. *Yurydychna Ukraina*. 2012. № 12. S. 41–50. S. 46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2012_12_9 15. Kozubra M. Sudova pravotvorchist: anomalii chy imanentna vlastyvit pravosuddia. *Pravo Ukrainy*. 2016. № 10. S. 38–48. S. 42.

Melnyk Alina. Judicial practice and judicial precedent as factors of lawmaking activities

At the current stage of Ukraine's legal system development, scholars and practitioners increasingly acknowledge the existence of judicial precedent within the Ukrainian judicial system, created during the process of «judicial lawmaking». Interest in exploring this form of judicial activity is growing, as evidenced by a significant number of scientific works by Ukrainian scholars. However, there is no consensus. The article analyzes the legal nature and main features of the concepts of «lawmaking» and «judicial lawmaking» at both the legislative and theoretical levels. The role of judicial practice and judicial precedent in the lawmaking process is examined.

The conclusion is drawn that the judicial branch of power does not engage in judicial lawmaking. «Judicial practice» and, consequently, the «judicial precedent», serve as auxiliary tools (elements) in lawmaking. They highlight specific issues present in legal acts during their implementation. Although, when judges resolve such legal issues through interpretation, interpretation, or clarification of legal norms, it may appear that they are engaging in «judicial lawmaking».

Key words: lawmaking, judicial lawmaking, judicial practice, judicial precedent, rule of law.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-869-875

УДК 347.92

Я. Ю. ЛИСЮК,
аспірант Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*
ORCID: 0009-0008-3490-1655

**ВПЛИВ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ
НА ГАЛУЗЕВЕ ЗАКОНОДАВСТВО
ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ СФЕРИ
ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА**

У статті досліджується теоретико-практична роль Конституції України, її функції та фундаментальний характер в забезпеченні прав людини і громадянина та в законодавстві. Розкривається її значення для встановлення сфери цивільного судочинства. Відзначено важливість подальшого дослідження сутності судової влади та її реалізації в цивільному судочинстві, теоретичних проблем правосуддя в цивільних справах і верховенства права в контексті формування нової системи принципів процесуальної діяльності.

Ключові слова: конституція, цивільне судочинство, судоустрій, принципи, законодавство, цивільне процесуальне право.

Lysiuk Yaroslav. The impact of the Constitution of Ukraine on sectoral legislation and its significance for establishing the scope of civil proceedings

The article examines the theoretical and practical role of the Constitution of Ukraine, its functions and fundamental nature in ensuring human and civil rights in legislation. The author reveals its significance for establishing the scope of civil proceedings. The author notes the importance of further study of the essence of judicial power and its implementation in civil proceedings, theoretical issues of justice in civil cases and the rule of law in the context of formation of a new system of principles of procedural activity.

Key words: constitution, civil proceedings, judicial system, principles, legislation, civil procedural law.

Проблематика теми. Проблема впливу Конституції України на цивільне процесуальне законодавство є актуальною. Незважаючи на безперервну значущість такої проблематики, стверджувати про завершення формування будь-якої цілісної концепції впливу Конституції України на галузеве законодавство та встановлення сфер правового регулювання, на нашу думку, поки що передчасно. У найзагальнішому вигляді, говорячи про зміст такої концепції, йдеться про систему теоретичних поглядів і положень, виникнення яких

* **Lysiuk Yaroslav**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine